

4. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις:

- α. Πλησίον τῆς _____ (πόλις) ἱερὸν τὸ πάλαι ἦν.
 β. Ἐπειδὴ τῆς ἡμέρας (= με την ανατολή του ἡλίου) ἐσήμηνεν (= ἔδωσε παράγγελμα) ὁ σαλπικτῆς τῆς _____ (σάλπιγξ).
 γ. Οἱ _____ (Ἕλληνας) ἐμάχοντο γενναίως ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς _____ (πατρίς).
 δ. Οἱ _____ (Λάκων) ἀπέπεμψαν τὸν _____ (ἡγεμόνα) δῶρα δόντες (= ἀφού του ἔδωσαν δῶρα).
 ε. Ἀλκιβιάδης _____ (ὁ κῆρυξ) ἔπεμψεν ἐροῦντα (= για να πει) ταῦτα τοῖς συμμάχοις.

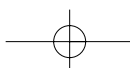
5. Να συμπληρώσετε τους τύπους των ουσιαστικών που λείπουν στον παρακάτω μύθο του Αισώπου:

Γυνὴ χήρα φιλεργὸς _____ (θεραπαινίς, αιτ. πληθ.) ἔχουσα ταύτας εἰώθει (= συνήθιζε) _____ (νύξ, γεν. εν.) ἐγείρειν ἐπὶ τὰ ἔργα πρὸς τὰς _____ (ὁ ἀλεκτρονῶν = ο πετεινός, γεν. πληθ.) ῥῥάς. Αἱ δὲ συνεχῶς _____ (ὁ πόνος = ο κόπος, δοτ. εν.) ταλαιπωρούμεναι ἔγνωσαν δεῖν (= αποφάσισαν ὅτι ἔπρεπε) τὸν ἐπὶ _____ (ἡ οἰκία, γεν. εν.) ἀποκτεῖναι _____ (ἀλεκτρονῶν, αιτ. εν.) ὡς ἐκείνου νύκτωρ (= τη νύχτα) ἐξανιστάντος _____ (ἡ δέσποινα, αιτ. εν.). Συνέβη δ' αὐταῖς τοῦτο διαπραξαμένας (= ὅταν το κατόρθωσαν αὐτό) χαλεπωτέροις περιπεσεῖν τοῖς δεινοῖς. Ἡ γὰρ δεσπότις ἀγνοοῦσα τὴν τῶν ἀλεκτρονῶν _____ (ῥῥα, αιτ. εν.) ἐννυχώτερον (= πιο νωρίς μες στη νύχτα) ταύτας ἀνίστη.

Δύο τὰ πάντων ἐστὶ κυριώτατα ἐν ἀνθρωπίνῃ φύσει, νοῦς καὶ λόγος. Καὶ ὁ μὲν νοῦς ἀρχικός ἐστὶ τοῦ λόγου, ὁ δὲ λόγος ὑπηρετικός τοῦ νοῦ.

Πλούταρχος, Περὶ παιδων ἀγωγῆς 5E

Δύο εἶναι τα σημαντικότερα στην ἀνθρώπινη φύση, ο νοῦς καὶ ο λόγος. Καὶ ο νοῦς κυβερνᾷ τον λόγο, ἐνῶ ο λόγος υπηρετεῖ τον νοῦ.

N. Γύζης, *Ιστορία*, 1892 (Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα)

Το χρέος του ιστορικού

Α. Κείμενο

Ο Πολύβιος ο Μεγαλοπολίτης (περ. 200-118 π.Χ.) είναι ο σημαντικότερος ιστορικός της ελληνιστικής εποχής. Από το σπουδαιότερο έργο του, που επιγράφεται *Ίστορίαι*, έχουν σωθεί τα πέντε πρώτα βιβλία και εκτεταμένα αποσπάσματα ή επιτομές (περιλήψεις) από τα υπόλοιπα τριάντα πέντε. Είναι ο πρώτος ι-

στορικός που δηλώνει ρητώς ότι γράφει *καθολικήν* (δηλ. παγκόσμια) ιστορία. Πρότυπό του από την άποψη της αντικειμενικότητας υπήρξε ο Θουκυδίδης. Θέλοντας να τονίσει πόσο αντικειμενικός πρέπει να είναι ο ιστορικός κατά την παρουσίαση των γεγονότων, γράφει στην αρχή του έργου του τα εξής:

Ἐν μὲν οὖν τῷ λοιπῷ βίῳ τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν ἴσως οὐκ ἂν τις ἐκβάλλοι· καὶ γὰρ φιλόφιλον εἶναι δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ φιλόπατριν καὶ συμμισεῖν τοῖς φίλοις τοὺς ἐχθροὺς καὶ συναγαπᾶν τοὺς φίλους· ὅταν δὲ τὸ τῆς ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνῃ τις, ἐπιλαθέσθαι χρὴ πάντων τῶν τοιούτων καὶ πολλάκις μὲν εὐλογεῖν καὶ κοσμεῖν τοῖς μεγίστοις ἐπαίνοις τοὺς ἐχθροὺς, ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τοῦτο, πολλάκις δ' ἐλέγχειν καὶ ψέγειν ἐπονειδίστως τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ὅταν αἱ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἁμαρτία τοῦθ' ὑποδεικνύωσιν. Ὡσπερ γὰρ ζῶον τῶν ὄψεων ἀφαιρεθεισῶν ἀχρειοῦται τὸ ὄλον, οὕτως ἐξ ἱστορίας ἀναιρεθείσης τῆς ἀληθείας τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ἀνωφελὲς γίνεται διήγημα.

Πολύβιος, *Ίστορίαι* 1.14.4-7

Γλωσσικά σχόλια

<p><i>τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν οὐκ ἄν τις ἐκβάλλοι</i></p> <p><i>καὶ γὰρ</i></p> <p><i>συμμισεῖν</i> (απαρ. ενεστ. ρ. <i>συμμισέω, συμμισῶ</i>) <i>τοῖς φίλοις τοὺς ἐχθροὺς</i></p> <p><i>ὅταν τὸ τῆς ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνη</i></p> <p><i>ἐπιλαθέσθαι</i> (απαρ. αορ. β' ρ. <i>ἐπιλανθάνομαι</i>)</p> <p><i>χρῆ</i> (απορσ. ρ.)</p> <p><i>πολλάκις</i></p> <p><i>εὐλογέω, εὐλογῶ</i></p> <p><i>κοσμέω, κοσμῶ</i></p> <p><i>ψέγω</i></p> <p><i>ἐπονειδίστως</i></p> <p><i>τοὺς ἀναγκαιότατους</i></p> <p><i>αἱ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἁμαρτίαι</i></p> <p><i>ὥσπερ ζῶον τῶν ὄψων ἀφαιρεθειῶν</i> (μτχ. παθ. αορ. α' ρ. <i>ἀφαιρέομαι, ἀφαιροῦμαι</i>) <i>ἀχρειοῦται</i> (γ' εν. οριστ. ενεστ. ρ. <i>ἀχρειόομαι, ἀχρειοῦμαι</i>) <i>τὸ ὄλον ἀναιρεθείσης</i> (μτχ. παθ. αορ. α' ρ. <i>ἀναιρέομαι, ἀναιροῦμαι</i>) <i>τῆς ἀληθείας τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς</i></p>	<p>δε θα μπορούσε κανείς να αποβάλει (πβ. ν.ε.: εκβολή, υποβολιμαίος, βλήμα) αυτού του είδους την εύνοια προς γνωστούς και φίλους</p> <p>γιατί πράγματι</p> <p>να μισεί τους ίδιους εχθρούς που μισούν και οι φίλοι του</p> <p>ὅταν επωμίζεται / υιοθετεί τον χαρακτήρα του ιστορικού</p> <p>πρέπει να ξεχάσει (πβ. ν.ε.: επιλήσιμων, λησιμονιά)</p> <p>πολλές φορές</p> <p>επαινώ (πβ. ν.ε.: ευλογία, ευλογητός, ευλογημένος)</p> <p>τιμῶ (πβ. ν.ε.: κόσμιος, κοσμητικός, κόσμημα, διακόσμηση)</p> <p>κατηγορώ (πβ. ν.ε.: ψεγάδι, άψογος)</p> <p>κατά τρόπο αισχροῦ / ντροπιαστικό (πβ. ν.ε.: όνειδος)</p> <p>τους στενοὺς συγγενεῖς</p> <p>τα σφάλματα (πβ. ν.ε.: αμαρτωλός, διαμαρτία) στις πράξεις (πβ. ν.ε.: επιτήδειος, επιτηδευματίας) τους</p> <p>ὅπως ακριβῶς ὅταν ἓνας ζωντανός οργανισμός χάσει (πβ. ν.ε.: αφαίρεση, αφαιρετικός, αφηρημένος) τα μάτια του αχρηστεύεται ολόκληρος</p> <p>εάν λείψει (πβ. ν.ε.: αναιρεση, αναιρετικός) η αλήθεια</p> <p>ὄ,τι απομένει (πβ. ν.ε.: κατάλοιπο) από αυτήν</p>
--	---

Ερμηνευτικά σχόλια

τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν: Ο Πολύβιος αναφέρεται στην επιεική διάθεση με την οποία αντιμετωπίζουμε συχνά τα σφάλματα και τις απρέπειες των φίλων μας λόγω της γενικότερης εύνουιας που επιδεικνύουμε προς αυτούς. Κάτι τέτοιο, κατά τη γνώμη του, είναι ανεπίτρεπτο από τη στιγμή που κάποιος επωμίζεται τον ρόλο του ιστορικού.

Ερωτήσεις

1. Ποιες είναι οι υποχρεώσεις ενός φίλου προς τους συντρόφους του σύμφωνα με τον Πολύβιο;
2. Πώς πρέπει να αντιμετωπίζει ο ιστορικός τα πρόσωπα για τα οποία κάνει λόγο στο έργο του;
3. Ποιες συνέπειες έχει για την ποιότητα του ιστορικού έργου η μη τήρηση των προϋποθέσεων που εκθέτει ο Πολύβιος;
4. Είναι τα σύγχρονα μέσα μαζικής ενημέρωσης (ο γραπτός και ηλεκτρονικός τύπος) πηγή αξιόπιστων ιστορικών στοιχείων, που θα αξιοποιήσει ο ιστορικός της εποχής μας; Πιστεύετε ότι πληρούν τις προϋποθέσεις που θέτει ο Πολύβιος; Να αναφέρετε συγκεκριμένα παραδείγματα από την εμπειρία σας.

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

κοσμέω, κοσμῶ

[= 1. α. διευθετώ, β. κυβερνώ, 2. στολίζω (< κόσμος = 1. η ευπρέπεια, η τάξη, 2. το στολίδι, 3. το σύμπαν)]
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: κοσμείν]

Αρχαία Ελληνική - - - - Αρχαία / Νέα Ελληνική - - - - Νέα Ελληνική

Ομόρριζα	απλά		
	σύνθετα	<p>ὁ κοσμητής [= λειτουργικό αξίωμα] κοσμητός [= περιποιημένος]</p> <p>κατακοσμῶ [= διευθετώ] ἐπικοσμῶ [= προσθέτω στολίδια σε κάτι] ἀποκοσμῶ [= καθαρίζω και αποκαθιστώ την τάξη αφαιρώντας τα περιττά]</p>	<p>ἡ κόσμησις (-η) τὸ κόσμημα κοσμητικός κόσμιος [= καλά οργανωμένος, ευπρέπης] ἡ κοσμιότης (-τητα) κοσμικός ὁ κοσμήτωρ (-ορας) [= (α.ε.) αρχηγός στρατού, (ν.ε.) ο επικεφαλής μιας πανεπιστημιακής σχολής]</p> <p>διακοσμῶ ἡ κοσμογονία ἡ κοσμογραφία ὁ κοσμοκράτωρ (-τορας) ὁ κοσμοπολίτης ἡ ἀκοσμία ὁ ὑπόκοσμος</p>

Ασκήσεις

1. Να αποδώσετε τη σημασία των φράσεων και λέξεων: «από καταβολής κόσμου», «διαγωγή κοσμιότητα», κοσμογονία, κοσμοθεωρία, κοσμοπολίτης.
2. Με τη βοήθεια του Λεξιλογικού Πίνακα να βρείτε την κατάλληλη λέξη της α.ε. για τις σημασίες που σας δίνονται:
  - α. _____ : αυτός που συμπεριφέρεται με ευγένεια, ο φρόνιμος.
  - β. _____ : το στολίδι.
  - γ. _____ : η ευπρέπεια, η ευγένεια.
  - δ. _____ : αυτός που κυβερνά τον κόσμο.
3. Να κατατάξετε τις ομόρριζες του ρήματος κοσμῶ λέξεις της α.ε. που περιλαμβάνει ο παραπάνω πίνακας σε κατηγορίες ανάλογα με αυτό που δηλώνουν. Θυμηθείτε όσα διδαχθήκατε στο κεφάλαιο της παραγωγής στην προηγούμενη τάξη:

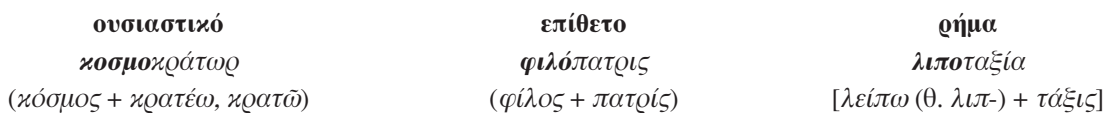

ουσιαστικά				επίθετα
πρόσωπο που ενεργεί	ενέργεια, κατάσταση	αποτέλεσμα ενέργειας	ουσιαστικό παράγωγο από επίθετο	

B2. Ετυμολογικά

Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή - ουσιαστικό

Κλιτή λέξη ως α' συνθετικό μπορεί να είναι:

Στη σύνθεση, το θέμα του α' συνθετικού άλλες φορές παραμένει **αμετάβλητο** και άλλες **μετασχηματίζεται**. Ειδικότερα:

α' συνθετικό ουσιαστικό	{	β' κλίσης	θέμα αμετάβλητο	→	κόσμος + κρατέω, κρατῶ > κοσμοκράτωρ ἄροτος + πωλέω, πωλῶ > ἄροτοπώλης
		α' ή γ' κλίσης	το θέμα αλλάζει και λήγει σε -ο-	→	ὑλη + τέμνω > ὑλοτόμος ἰχθύς + πωλέω, πωλῶ > ἰχθυοπώλης
	{	β' ή γ' κλίσης	το θέμα αλλάζει και λήγει σε -α- ή -η-	→	ἔλαφος + βάλλω > ἔλαφιβόλος λαμπάς, λαμπάδος + φέρω > λαμπαδηφόρος
		ουδέτερο γ' κλίσης σε -μα	το θέμα αμετάβλητο ή αποβάλλεται το -ατ-	→	σῶμα + φυλάττω > σωματοφύλαξ σῶμα + ἄσκῶ > σωμασκῶ

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε σύνθετα αρσενικά ουσιαστικά και επίθετα της α.ε. χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που δίνονται:

λόγος	+	γράφω	→	_____
μῦθος	+	λέγω	→	_____
οἶκος	+	δεσπότης	→	_____
νόμος	+	τίθημι (θε-)	→	_____
λίθος	+	ξέω	→	_____
νίκη	+	φέρω	→	_____
κτῆνος	+	τρέφω	→	_____
θάνατος	+	φέρω	→	_____

2. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. με α' συνθετικό τα ουσιαστικά της α.ε. που δίνονται:

αίμα (-ατος)

- αυτός που δίνει αίμα: _____
- αυτός που είναι βαμμένος με αίμα: _____
- η διαδικασία καθαρισμού (κάθαρση) του αίματος: _____

λόγος

- αυτός που γράφει λόγους: _____
- η τέχνη του λόγου: _____
- παιχνίδι με τον λόγο: _____
- η θεραπεία διαταραχών του λόγου: _____

Γ1. Γραμματική

Γ' κλίση ουσιαστικών

Συμφωνόληκτα ουσιαστικά γ' κλίσης

Σε αυτή την Ενότητα ολοκληρώνεται η διδασκαλία των πιο συνηθισμένων συμφωνόληκτων ουσιαστικών της γ' κλίσης.

❖ **Λαμβάνοντας υπόψη τις καταλήξεις της γ' κλίσης, να συμπληρώσετε τους πίνακες και να τονίσετε τους άτονους τύπους:**

Ημιφωνόληκτα

α. Υγρόληκτα

	μονόθεμα		διπλόθεμα	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	σωτήρ	σωτήρ-ες	πράκτωρ	πράκτωρ-ες
γενική	σωτήρ-ος	σωτήρ-οι	πράκτωρ-ος	πράκτ-οι -οι
δοτική	σωτήρ-οι	σωτήρ-οι	πράκτ-οι -οι	πράκτ-οι -οι
αιτιατική	σωτήρ-οι	σωτήρ-οι	πράκτ-οι -οι	πράκτ-οι -οι
κλητική	σῶτερ	σωτήρ-οι	πράκτωρ	πράκτ-οι -οι

Συγκοπτόμενα διπλόθεμα υγρόληκτα

	ενικός		πληθυντικός	
	ονομαστική	άνηρ	πατήρ	ἄνδρ-ες
γενική	ἄνδρ-ός	πατρ-ός	ἄνδρ-οι	πατερ-οι
δοτική	ἄνδρ-οι	πατρ-οι	ἄνδρ-ά-σι(ν)	πατρ-ά-σι(ν)
αιτιατική	ἄνδρ-οι	πατέρ-α	ἄνδρ-οι	πατερ-οι
κλητική	ἄνερ	πάτερ	ἄνδρ-οι	πατερ-οι

Συγκοπτόμενα είναι επίσης τα ουσιαστικά **ἡ μήτηρ** (τῆς μητρός, κλητ. εν.: ᾧ μήτερ) και **ἡ θυγάτηρ** (τῆς θυγατρός, κλητ. εν.: ᾧ θυγάτερ). Τα ουσιαστικά αυτής της τάξης λέγονται «συγκοπτόμενα», γιατί αποβάλλουν (συγκόπτουν) σε ορισμένες πτώσεις το -ε- του αδύνατου θέματος.

β. Σιγμόληκτα

1. Αρσενικά

Πρόκειται για κύρια ονόματα σε -ης (γεν. -ους), όπως το Ἀριστοφάνης, και -κλῆς (γεν. -κλέους), όπως το Περικλῆς.

	ενικός	
ονομαστική	Ἀριστοφάνης	Περικλῆς
γενική	Ἀριστοφάνους	Περικλέους
δοτική	Ἀριστοφάνει	Περικλεῖ
αιτιατική	Ἀριστοφάνη	Περικλέα
κλητική	Ἀριστόφανε	Περίκλει

2. Ουδέτερα ακατάληκτα

Στα ουσιαστικά αυτά το αρχικό θέμα (σε -εσ) στην ονομαστική, αιτιατική και κλητική ενικού μετατρέπεται σε -ος. Σε όλες τις άλλες πτώσεις αποβάλλεται το -σ- και επέρχονται συναιρέσεις.

	ενικός	πληθυντικός
ονομαστική	ἔδαφος	ἔδαφη (< ἔδαφες-α)
γενική	ἔδαφους (< ἔδαφες-ος)	ἔδαφῶν (< ἔδαφές-ων)
δοτική	ἔδαφει (< ἔδαφες-ι)	ἔδαφει (< ἔδαφες-σι)
αιτιατική	ἔδαφος	ἔδαφη (< ἔδαφες-α)
κλητική	ἔδαφος	ἔδαφη (< ἔδαφες-α)

Γ2. Σύνταξη

Σύνδεση προτάσεων ή όρων πρότασης

Στην πρόταση «ἐπιλαθέσθαι χρῆ πάντων τῶν τοιούτων καὶ πολλάκις μὲν εὐλογεῖν καὶ κοσμεῖν τοῖς μεγίστοις ἐπαίνοις τοὺς ἐχθροὺς» ο σύνδεσμος «καὶ» συνδέει σε δύο περιπτώσεις όμοιους όρους.

Οι προτάσεις (ή οι όροι των προτάσεων) μπορούν να συνδέονται με τους εξής τρόπους:

α. Παρατακτική ή κατά παράταξη σύνδεση

Όπως και στη ν.ε., πρόκειται για τη σύνδεση που γίνεται με τους συμπλεκτικούς, αντιθετικούς και διαζευκτικούς (αλλά και με παρατακτικούς αιτιολογικούς και συμπερασματικούς) συνδέσμους. Οι σύνδεσμοι αυτοί συνδέουν όμοιες προτάσεις (κύριες ή δευτερεύουσες), όμοιους όρους ή όμοιους προσδιορισμούς*.

π.χ. Μανθάνετε **καὶ** λέγετε.

Εἶτα ἀπέπλευσεν εἰς Αἴγυπτον **καὶ** εἰς Κύπρον.

β. Υποτακτική ή καθ' υπόταξη σύνδεση

Όπως και στη ν.ε., πρόκειται για τη σύνδεση που γίνεται με τους υποτακτικούς συνδέσμους (π.χ. ειδικούς, χρονικούς, αιτιολογικούς), καθώς και με αναφορικές και ερωτηματικές αντωνυμίες και με τα αντίστοιχα επιρρήματα.

π.χ. Λέγω ταῦτα, **ἵνα** ὑμεῖς ἀκούητε.

Ὅταν τὸ τῆς ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνη τις, ἐπιλαθέσθαι χρῆ πάντων τῶν τοιούτων.

Με υποτακτικούς συνδέσμους εισάγονται στον λόγο οι δευτερεύουσες προτάσεις· η σύνδεση ονομάζεται

* Για τα είδη των συνδέσμων βλ. Γραμματική Αρχαίας Ελληνικής.

«καθ' υπόταξη», γιατί η δευτερεύουσα πρόταση δεν μπορεί να σταθεί μόνη της στον λόγο, αλλά υποτάσσεται σε μια άλλη πρόταση.

Παρατήρηση

Σε μία περίοδο ή ημιπερίοδο πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει (ή να εννοείται) τουλάχιστον μία κύρια πρόταση.

γ. Ασύνδετο σχήμα

Σύμφωνα με το σχήμα αυτό οι προτάσεις (ή οι όροι) που συνδέονται μεταξύ τους απλώς **παρατίθενται χωρίς συνδετικό μέσο, παρά μόνο με κόμμα**. Έτσι επιτυγχάνεται ζωντανό, παραστατικό ύφος.

π.χ. Συμβалόντες τὰς ἀσπίδας ἐωθοῦντο (= σπρώχνονταν), ἐμάχοντο, ἀπέκτεινον, ἀπέθνησκον.

Ασκήσεις

1. Να κλιθούν στις πλάγιες πτώσεις και των δύο αριθμών τα ουσιαστικά ή μήτηρ και τὸ ἔθνος.
2. Να εντοπίσετε τα τριτόκλιτα ουσιαστικά του κειμένου και να τα γράψετε στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού.
3. Να γράψετε τα παρακάτω ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

τὸν μῆνα	_____	τοῦ ἐλαιῶνος	_____
ᾧ νυμφῶν	_____	οἱ σωλῆνες	_____
τοῦ κοσμήτορος	_____	ᾧ ἐκλέκτορες	_____
τῷ πυρῆνι	_____	τοῦ κώδωνος	_____
τὴν ἀηδόνα	_____	τοὺς κανόνας	_____
οἱ νιπτήρες	_____	τῶν δαιμόνων	_____
τῷ ἄξονι	_____	τῷ βέλει	_____

4. Να γράψετε τη γενική ενικού των παρακάτω ουσιαστικών λαμβάνοντας υπόψη τη μορφή τους στη ν.ε.: σιαγών, παντοκράτωρ, συνδαιτυμών, χειμών, Ἀπόλλων, Εὐρυτάν, λιμὴν, Πάν, ξενών, παρθενών, κηδεμών, χεῖρ.
5. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο των ουσιαστικών που βρίσκονται σε παρένθεση:
  - α. Οἱ ἀρχαῖοι ἐνόμιζον τοὺς _____ (ἀστήρ) θεοὺς εἶναι.
  - β. Οἱ τετελευτηκότες ἐρήμους τοὺς _____ (πατήρ) καὶ τὰς _____ (μήτηρ) ἀπέλιπον (= ἀφησαν).
  - γ. Φθείρουσιν _____ (ἦθος, αιτ. πληθ.) χρηστὰ ὀμιλίαι (= οἱ συναναστροφές) κακαί.
  - δ. Παρὰ Λεσβίοις ἀγὼν ἄγεται (= διοργανώνεται διαγωνισμός) _____ (κάλλος, γεν. εν.) γυναικῶν ἐν τῷ _____ (τέμενος) τῆς Ἡρας λεγόμενος καλλιστεῖα.
  - ε. Οἱ Πέρσαι χαλεπῶς φέρουσι τοῖς παροῦσι _____ (πρᾶγμα).
  - στ. Βούλομαι ὑμῖν τὰ _____ (ὄνομα) αὐτῶν ἀναγνῶναι.
  - ζ. Ἦν ποτε χρόνος, ὅτε θεοὶ μὲν ἦσαν, θνητὰ δὲ _____ (γένος) οὐκ ἦσαν.

6. Να αναγνωρίσετε το είδος της σύνδεσης στις περιόδους που ακολουθούν και να δηλώσετε τι συνδέουν κάθε φορά οι σύνδεσμοι:

- α. Τηλικαῦτα (= τόσο μεγάλα) αὐτοῖς τὸ μέγεθος καὶ τοσαῦτα τὸ πλῆθος εἴργασται.
 β. Ἐγὼ ἀναιδῆς οὐτ' εἰμι οὐτ' ἂν γενοίμην.
 γ. Στέργε μὲν τὰ παρόντα, ζήτηι δὲ τὰ βελτίω (= να αγαπάς αυτά που έχεις, αλλά να επιζητείς τα καλύτερα).
 δ. Οἱ δὲ ἐπέιθοντο· ἐπίστευον γὰρ αὐτῶ.
 ε. Κάλλος μὲν ἢ χρόνος ἀνήλωσεν (= ξόδεψε, ἐφθειρε) ἢ νόσος ἐμάρανε.
 στ. Ἀριστοφάνης οὐ μόνον τῶν ἰδίων ἀλλὰ καὶ τῶν κοινῶν ἐβούλετο ἐπιμελεῖσθαι.
 ζ. Οὐκ οἶδα σαφῶς· ἔοικε δ' οὖν ἀτόπῳ (= μοιάζει λοιπόν παράλογο).

7. Να εντοπίσετε στις ακόλουθες περιόδους τις λέξεις που εισάγουν δευτερεύουσες προτάσεις:

- α. Καὶ κατηγοροῦσι μὲν αὐτοῦ ὡς πολλὰς ἀρχὰς ἤρξεν (= ἀνέλαβε πολλά αξιώματα), ἀποδείξει δὲ οὐδεὶς δύναται ὡς οὐ καλῶς ἤρξεν.
 β. Οὐκ ἔχω ὅ,τι ἀποκρίνομαι.
 γ. Ὅκνῳ (= φοβάμαι) μὴ μάταιος ἡμῖν ἡ στρατεία γένηται.
 δ. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτ' οὐχ οὕτως ἔχει, φυλάττεσθαι φημι δεῖν.
 ε. Τὰς ἀρετὰς ἐπιτηδεύομεν (= ασκούμε τις αρετές) οὐχ ἵνα τῶν ἄλλων ἔλαττον ἔχωμεν (= για να έχουμε λιγότερα από τους άλλους), ἀλλ' ὅπως ἂν μετὰ πλείστων ἀγαθῶν τὸν βίον διάγωμεν (= για να περνούμε τη ζωή μας).
 στ. Πρὸς τὸν ἀδελφὸν δ' οὕτως ἐνεμιάμην (= ἔτσι μοίρασα την περιουσία), ὥστε ἐκεῖνον πλέον ὁμολογεῖν ἔχειν τῶν πατρῶων (= από την πατρική κληρονομιά).
 ζ. Εἰ οὖν ἐγὼ μὴ γινώσκω μήτε τὰ δῖα μήτε τὰ δίκαια, ὑμεῖς διδάξατέ με.
 η. Εἰκὸς (ενν. ἐστὶ = εἶναι εὐλόγο) ὑμᾶς μῆπω τοὺς τῶν κατηγορῶν λόγους ἠγεῖσθαι πιστοὺς, πρὶν ἂν καὶ ἡμεῖς εἴπωμεν.
 θ. Εἶδεν ἐκεῖνος Σάμιον φρουρουμένην ὑπὸ Κυπροθέμιδος, ὃν κατέστησε (= διόρισε) Τιγράνης.
 ι. Φήσουσι (= θα πουν) γὰρ δὴ με σοφὸν εἶναι, εἰ καὶ μὴ εἰμί.

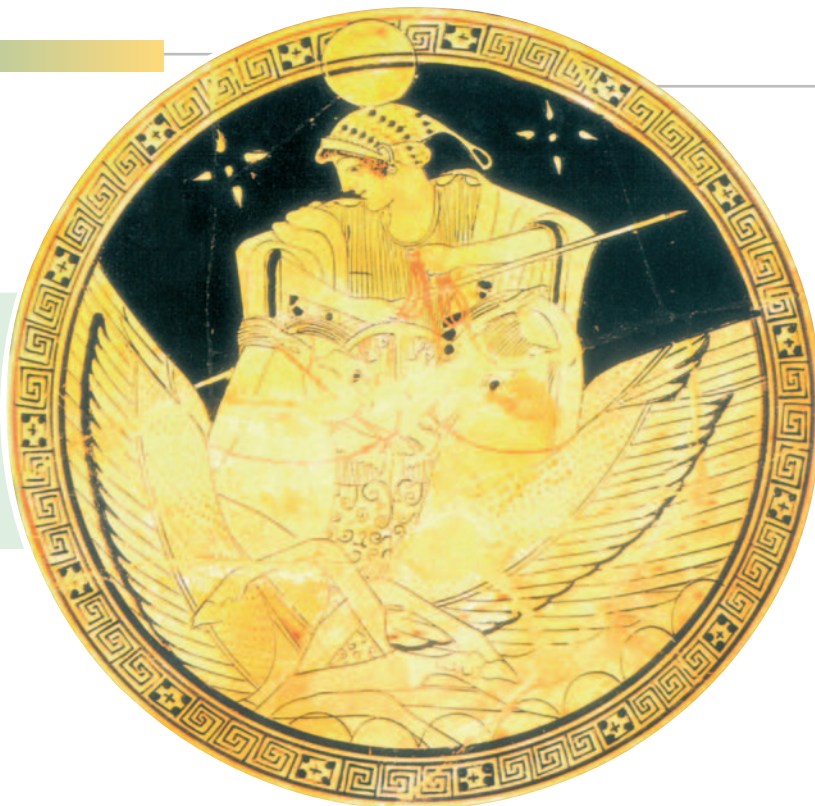
Τῆς ἱστορίας ἀλήθειά ἐστι τέλος.

Στράβων, Γεωγραφικά 1.2.17

Σκοπὸς τῆς ἱστορίας εἶναι ἡ ἀλήθεια.

Η Σελήνη ταξιδεύει πάνω από τα κύματα με το άρμα της, που το σέρνουν δύο φτερωτά άλογα (εσωτερικό ερυθρόμορφης κύλικας, 490 π.Χ., Staatliche Museen, Βερολίνο).

Οι Σεληνίτες

Ο Λουκιανός (γενν. περ. 120 μ.Χ.), όπως γνωρίζετε από την Α' Γυμνασίου, στο έργο του *Ἀληθῆς Ἱστορία* (ή *Ἀληθῆ Διηγήματα*) περιγράφει ένα φανταστικό ταξίδι στη Σελήνη. Στο απόσπασμα που θα μελετήσετε περιγράφει με γλαφυρό και απολαυστικό τρόπο τους φανταστικούς κατοίκους της Σελήνης, τους «Σεληνίτες», τους οποίους γνώρισε, αφού το πλοίο με το οποίο υποτίθεται ότι ταξίδευε παρασύρθηκε από τυφώνα και «αεροδρόμησε» για επτά μέρες...

Καλὸς δὲ παρὰ Σεληνίταις νομίζεται, ἦν πού τις φαλακρὸς ἦ. Καὶ μὴν καὶ γένεια φύουσιν μικρὸν ὑπὲρ τὰ γόνατα. Καὶ ὄνυχας ἐν τοῖς ποσίν οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ πάντες εἰσὶν μονοδάκτυλοι. Καὶ ἐπειδὴν ἦ πονῶσιν ἢ γυμνάζωνται, γάλακτι πᾶν τὸ σῶμα ἰδροῦσιν, ὥστε καὶ τυροὺς ἀπ' αὐτοῦ πήγνυνται. Τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς περιαιρετοὺς ἔχουσι καὶ πολλοὶ τοὺς σφετέρους ἀπολέσαντες παρ' ἄλλων χρησάμενοι ὀρῶσιν. Τινὲς δὲ καὶ πολλοὺς ἀποθέτους ἔχουσιν, οἱ πλούσιοι. Κάτοπτρον δὲ μέγιστον κεῖται ὑπὲρ φρέατος οὐ πάνυ βαθέος. Ἐὰν μὲν οὖν εἰς τὸ φρέαρ καταβῆ τις, ἀκούει πάντων τῶν ἐν τῇ γῆ λεγομένων, ἐὰν δὲ εἰς τὸ κάτοπτρον ἀποβλέψῃ, πάσας μὲν πόλεις, πάντα δὲ ἔθνη ὄρᾳ. Τότε καὶ τοὺς οἰκείους ἐγὼ ἔθεασάμην καὶ πᾶσαν τὴν πατρίδα, εἰ δὲ κἀκεῖνοι ἐμὲ ἐώρων, οὐκέτι ἔχω εἰπεῖν. Ὅστις δὲ ταῦτα μὴ πιστεύει οὕτως ἔχειν, ἂν ποτε καὶ αὐτὸς ἐκεῖσε ἀφίκηται, εἴσεται ὡς ἀληθῆ λέγω.

Λουκιανός, *Ἀληθῆς Ἱστορία* 1.23-26 (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν παρὰ Σεληνίταις φύω	ὁμορφος στους Σεληνίτες, κατά τη γνώμη των Σεληνιτών κάνω κάτι να φυτρώσει, «αφήνω» (πβ. ν.ε.: φυτρώνω, αυτοφυής)
καὶ μὴν ὁ ὄνυξ, τοῦ ὄνυχος	και μάλιστα, και όμως το νύχι
ἐν τοῖς ποσίν (ουστ. ὁ ποῦς, τοῦ ποδός) ἐπειδὴν πονῶσιν (υποτ. ενεστ. ρ. πονέω, πονῶ) γάλακτι (ουστ. τὸ γάλα) πᾶν τὸ σῶμα ἰδρῶσιν (οριστ. ενεστ. ρ. ἰδρῶω, ἰδρῶ) τυροῦς πηγγννται (γ' πληθ. οριστ. ενεστ. ρ. πηγγννμαι)	στα πόδια (πβ. ν.ε.: ποδήλατο, εμπόδιο, υποπόδιο) ὅταν κοπιάζουν (πβ. ν.ε.: φιλόπονος, πόνημα) ιδρώνουν παράγοντας γάλα σε ὅλο τους το σώμα
ὁ περιαιρετός, ἡ περιαιρετή, τὸ περιαιρετόν	«πήξουν» (παρασκευάζουν) τυριά (πβ. ν.ε.: παράπηγμα, πηκτικός, πάγος)
τοὺς σφετέρους (κτιτ. αντων. σφέτερος, σφετέρα, σφέτερον) ἀπολέσαντες (μτχ. αορ. ρ. ἀπόλλυμι) παρ' ἄλλων χρῆσάμενοι (μτχ. αορ. ρ. χρῆμαι, χρῶμαι)	αυτός που μπορεί να αφαιρεθεί, ο πρόσθετος (πβ. ν.ε.: αίρεση, αφαίρεση, διαίρεση) αν χάσουν (πβ. ν.ε.: απώλεια) τα δικά τους (πβ. ν.ε.: σφετεριστής)
ὁ/ἡ ἀπόθετος, τὸ ἀπόθετον	χρησιμοποιώντας (πβ. ν.ε.: χρήση, χρήσιμος, εύχρηστος) αυτά που παίρνουν από άλλους
τὸ κάτοπτρον κεῖται (οριστ. παρακ. ρ. κεῖμαι) ὑπὲρ φρεάτος (ουστ. τὸ φρέαρ, τοῦ φρεάτος)	αποθηκευμένος, για ὦρα ανάγκης (πβ. ν.ε.: ἐκθετος, ε- πίθετο)
πάνυ ἐὰν ἀποβλέψη (υποτ. αορ. ρ. ἀποβλέπω)	ο καθρέφτης (πβ. ν.ε.: αντικατοπτρισμός) βρίσκεται (πβ. ν.ε.: κείμενο, υποκείμενο, αντικείμενο) πάνω από ένα πηγάδι (πβ. ν.ε.: φρεάτιο)
οἱ οἰκεῖοι ἐθεασάμην (οριστ. αορ. ρ. θεάομαι, θεῶμαι)	πολύ αν κοιτάξει προσεκτικά (πβ. ν.ε.: βλέψη, αβλεψία, προ- βλέπω)
ἐκεῖσε εἰ ἐώρων (οριστ. παρατ. ρ. ὄραω, ὄρῶ) οὐκέτι ἔχω εἰπεῖν ἂν ποτε ἐκεῖσε ἀφίκηται (υποτ. αορ. β' ρ. ἀφικνέομαι, ἀφικνοῦμαι)	οι συγγενείς, οι γνωστοί (πβ. ν.ε.: οἶκος, οικιακός, αποικία) εἶδα σε εκείνο το μέρος αν έβλεπαν (πβ. ν.ε.: ορατός, ὄραμα)
εἴσεται (οριστ. μέλλ. ρ. οἶδα)	δεν μπορώ καθόλου να το πω αν κάποτε φτάσει (προς τα) εκεί (πβ. ν.ε.: άφιξη, ικα- νός) θα μάθει, θα καταλάβει (πβ. ν.ε.: είδηση, ιστορία)

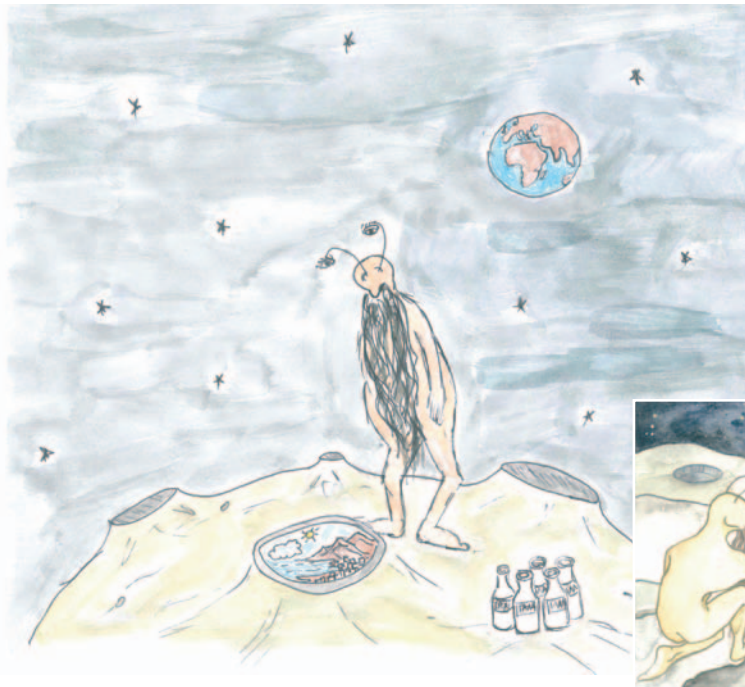
Ερμηνευτικά σχόλια

κάτοπτρον μέγιστον: Εξαιρετικά πρωτότυπη και χαρακτηριστική της δημιουργικής φαντασίας του είναι η ιδέα του Λουκιανού να παρουσιάσει το *κάτοπτρον*. Από πολύ παλιά ασκούσε ιδιαίτερη έλξη στην ανθρώπινη φαντασία η πιθανότητα να υπάρχουν και άλλοι κάτοικοι του Σύμπαντος, και μάλιστα νοήμονες, όπως εμείς. Συνήθως η σχετική λογοτεχνία τούς φαντάζεται πιο προηγμένους από τους ανθρώπους, με φιλειρηνικές ή κατακτητικές διαθέσεις, ή ως τερατόμορφους οργανισμούς που συνιστούν απειλή για την ανθρωπότητα.

Ερωτήσεις

1. Ποια εξωτερικά χαρακτηριστικά των Σεληνιτών σας εντυπωσίασαν περισσότερο;
2. Πώς λειτουργεί το κάτοπτρον και ποια δυνατότητα δίνει στους Σεληνίτες;
3. Σε ποιο βαθμό ανταποκρίνεται στον τίτλο *Άληθης Ιστορία* το απόσπασμα που διαβάσατε; Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ονόμασε έτσι το έργο του ο Λουκιανός; Πώς ερμηνεύετε την τελευταία περίοδο του κειμένου;
4. Αν έχετε διαβάσει τον *Μικρό Πρίγκιπα*, το *Από τη Γη στη Σελήνη*, την *Αλίκη στη Χώρα των Θαυμάτων* ή κάποιο παρόμοιο βιβλίο σύγχρονης μυθιστορίας, να επιλέξετε κάποια αποσπάσματα που δίνουν περιγραφές πλανητών και περιέργων όντων και να τα παρουσιάσετε στην τάξη.

Σκίτσο: Άννα και Βάσω Σφήζα

Σκίτσο: Δημήτρης Καλανθογιάννης

Με πηγή έμπνευσης το κείμενο της Ενότητας, θα μπορούσαν να προκύψουν σκίτσα σαν τα παραπάνω. Μπορείτε και εσείς να επιχειρήσετε να φτιάξετε την εικονογράφηση του κειμένου, προσθέτοντας ίσως και τις σκέψεις του Σεληνίτη.

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

καλός, -ή, -όν [= 1. ωραίος, 2. τίμιος, δίκαιος, ηθικός]

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: καλός]

Αρχαία Ελληνική - - - - Αρχαία / Νέα Ελληνική - - - - Νέα Ελληνική

Ομόρριζα	απλά		
	σύνθετα	<p>καλλίκομος [= αυτή που έχει ωραία μαλλιά]</p> <p>καλλίπαις [= αυτός που έχει όμορφα παιδιά]</p> <p>καλλίνικος</p> <p>καλλιστέφανος</p> <p>Καλλισθένης</p> <p>καλλιπάρης [= αυτός που έχει ωραία μάγουλα]</p>	<p>τὸ κάλλος</p> <p>ἡ καλλονή</p> <p>τὸ καλλιστεῖον (-εία)</p> <p>καλοήθης [= (α.ε.) αγαθός, ενάρετος, (ν.ε.) για νόσο που έχει καλή εξέλιξη, ιάσιμη</p> <p>ἡ καλοκαγαθία</p> <p>ἡ καλοκαιρία</p> <p>καλλιεπής</p> <p>ἡ καλλιέπεια</p> <p>καλωπίζω</p> <p>καλλίφωνος</p> <p>ἡ καλλιφωνία</p> <p>καλλιγραφῶ</p> <p>Καλλιροή</p> <p>ἡ καλλιγραφία</p> <p>ἡ καλλιτεχνία</p> <p>καλλιεργῶ</p>

Παρατηρήσεις

1. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ετυμολογία του ρήματος **καλωπίζω**. Είναι σύνθετο από τα ουσιαστικά **κάλλος** και **ὄψ** (γεν. ὠπός = το μάτι και συνεκδοχικά το πρόσωπο) και σήμαινε στην α.ε. «κάνω κάτι να έχει ωραία όψη», δηλαδή **ομορφαίνω**. Με την ίδια σημασία χρησιμοποιείται και σήμερα.
2. Προσοχή πρέπει να δοθεί στην ορθογραφία των συνθέτων με α' συνθετικό το πρόθεμα **καλλι-**, σε αντιδιαστολή με τα σύνθετα με α' συνθετικό το επίθετο **καλός**.

Ασκήσεις

1. Τι σημαίνουν οι φράσεις «τα καλά κόποις κτώνται» και «ουδέν κακόν αμιγές καλού» που χρησιμοποιούμε συχνά στην καθημερινή μας επικοινωνία;
2. Να εντάξετε στις στήλες του παρακάτω πίνακα τις ομόρριζες του ρ. **καλωπίζω** λέξεις της α.ε. ανάλογα με τη σημασία τους: **καλλωπιστής, καλλωπισμός, καλλώπισμα, καλλωπιστικός**.

ουσιαστικά			επίθετα
πρόσωπο που ενεργεί	ενέργεια, κατάσταση	αποτέλεσμα ενέργειας	

3. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. με α' συνθετικό το επίθετο *καλός* που να ανταποκρίνονται στη σημασία που δίνεται:

- _____ : αυτός που έχει καλό γούστο.
 _____ : αυτός που είναι καλά γυμνασμένος.
 _____ : αυτός που έχει καλή καρδιά.
 _____ : αυτός που είναι ωραία ντυμένος.
 _____ : αυτός που ζει καλή ζωή, χωρίς στερήσεις.

4. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα λέξεις συνώνυμες και αντώνυμες των λέξεων της ν.ε. που δίνονται:

συνώνυμα	αντώνυμα
ευφραδής _____	αποπαίρων _____
αναπτύσσω (μτφ.) _____	παράφωτος _____
κομψοτεχνία _____	δύσμοιρος _____
ευπρεπίζω _____	δύστροπος _____

B2. Ετυμολογικά

Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή - επίθετο

Σχηματισμός συνθέτου από το θέμα του αρσενικού

Σύνθετα με πρώτο συνθετικό επίθετο δευτερόκλιτο

- π.χ. *ἀγαθο-εργία* < ἀγαθός + ἔργον
ἀκρό-πολις < ἄκρα + πόλις

Σύνθετα με πρώτο συνθετικό επίθετο τριτόκλιτο σε -υς (γεν. -εος)

- π.χ. *βαθύ-πλουτος* < βαθύς + πλουτός
βαρύ-θυμος < βαρύς + θυμός

Στα σύνθετα με πρώτο συνθετικό αριθμητικό επίθετο παρατηρούνται οι ακόλουθες περιπτώσεις:

- α. Τα *εἷς, δύο, τρεῖς, τέτταρες* γίνονται αντίστοιχα *μον(ο)-, δι-, τρι-, τετρα-*, π.χ. *μονο-δάκτυλος, δι-φυής, τρι-κυμία, τετρα-δραχμον*.
 β. Τα υπόλοιπα διατηρούν το θέμα τους, π.χ. *διακοσιο-μέδιμνος*.
 γ. Τα *ἀκλιτα ἀόλντα αριθμητικά* (από το πέντε έως το ἑκατόν):

τετράδραχμον Ἀθηνῶν

ή μένουν αμετάβλητα, π.χ. *πεντετάλαντος*

ή λήγουν σε -α, π.χ. *πεντάδραχμον, ἑπταετής*

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε το αρσενικό του επιθέτου των παρακάτω σύνθετων λέξεων της α.ε. με α' συνθετικό το αριθμητικό επίθετο *μόνος*:

- μόνος* + *μάχομαι* _____ *μόνος* + *συλλαβή* _____
μόνος + *ξύλον* _____ *μόνος* + *γένος* _____
μόνος + *στίχος* _____ *μόνος* + *ὄφθαλμός* _____

2. Με τα συνθετικά μέρη που δίνονται να σχηματίσετε τις σύνθετες λέξεις της α.ε. που ζητούνται στην παρένθεση:

- πικρός* + *χολή* _____ (επίθετο)
λεπτός + *λέγω* _____ (επίθετο)
λευκή + *θεά* _____ (κύριο όνομα)
μέγας (γεν. *μεγάλου*) + *πρέπω* _____ (επίθετο)
δώδεκα + *μήν* _____ (επίθετο)

3. Με τα επίθετα σε -ύς που σας δίνονται να σχηματίσετε σύνθετα επίθετα της α.ε. και να διακρίνετε με ενωτικό τα συνθετικά μέρη τους, σύμφωνα με το παράδειγμα:

βαθύς (γεν. εν. βαθέος) + βουλή → βαθύ-βουλος

βαρύς + τόνος _____

εύθύς + τείνω _____

βαρύς + γδοῦπος _____

εύθύς + γραμμή _____

ὄξύς + θυμός _____

Γ. Γραμματική

1. Γ' κλίση επιθέτων

Φωνηεντόληκτα σε -ύς, -εία, -ύ

Ο τύπος βαθέος του κειμένου ανήκει στο φωνηεντόληκτο επίθετο γ' κλίσης βαθύς, βαθειά, βαθύ.

Στη γ' κλίση επιθέτων ανήκουν τα επίθετα των οποίων τουλάχιστον το αρσενικό και το ουδέτερο γένος κλίνονται σύμφωνα με τη γ' κλίση ουσιαστικών:

	ενικός αριθμός			πληθυντικός αριθμός		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομαστική	βαθύς	βαθειά	βαθύ	βαθεις (< βαθέες)	βαθειαι	βαθέα
γενική	βαθέος	βαθειας	βαθέος	βαθέων	βαθειῶν	βαθέων
δοτική	βαθει	βαθειά	βαθει	βαθείσι	βαθείαις	βαθείσι
αιτιατική	βαθύν	βαθειαν	βαθύ	βαθεις (< βαθέας)	βαθείας	βαθέα
κλητική	βαθύ	βαθειά	βαθύ	βαθεις (< βαθέες)	βαθειαι	βαθέα

Παρατηρήσεις

1. Τα επίθετα αυτής της τάξης είναι κυρίως οξύτονα. Βαρύτονα είναι μόνο τα θήλυς, θήλεια, θήλυ και ἥμισυς, ἡμίσεια, ἥμισυ.
2. Το θηλυκό γένος κλίνεται κατά την α' κλίση των ουσιαστικών.
3. Το -α των καταλήξεων της ονομαστικής, αιτιατικής και κλητικής ενικού του θηλυκού γένους είναι βραχύ.

2. Η Υποτακτική

α. Γενικά για την υποτακτική

Η υποτακτική έγκλιση χρησιμοποιείται κυρίως στον **υποτεταγμένο** λόγο (δηλαδή σε **δευτερεύουσες** προτάσεις) και δείχνει **κάτι προσδοκώμενο**, δηλαδή κάτι που περιμένουμε να γίνει (π.χ. *Λέγω ταῦτα, ἵνα μάθῃτε*), ή **κάτι που επαναλαμβάνεται** συνεχώς στο παρόν και στο μέλλον (π.χ. *Ἐπειδὴν ἡ πονῶσιν ἢ γυμνάζονται, γάλακτι πᾶν τὸ σῶμα ἰδροῦσιν*).

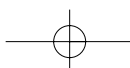
Υποτακτική συναντάται και σε κύριες προτάσεις και τότε μπορεί να δηλώνει:

- **προτροπή** (= εμπρός / ας...), π.χ. *Ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους* (= Ας βαδίσουμε εναντίον των εχθρών / ας επιτεθούμε), ή **απαγόρευση** (= μην...), π.χ. *Μὴ ἄλλως* (= διαφορετικά) *ποιήσης*.
- **απορία** (= άραγε να...), π.χ. *Εἶπω τὴν ἀλήθειαν;*

Υποτακτική έγκλιση διαθέτουν μόνο ο **ενεστώτας**, ο **αόριστος** και ο **παρακείμενος**.

Η υποτακτική στις καταλήξεις παρουσιάζει -η-, -η- και -ω- εκεί όπου η οριστική έγκλιση εμφανίζει -ε-, -ει- και -ο- αντίστοιχα, π.χ. *λύωμεν* (λύομεν στην οριστική), *λύητε* (λύετε στην οριστική).

Παίρνει άρνηση μή, π.χ. *Λέγω ταῦτα, ἵνα μὴ ἀδικηθῆς*.

β. Υποτακτική ενεστώτα και αορίστου ενεργητικής φωνής των βαρύτονων ρημάτων

Υποτακτική ενεστώτα
πιστεύ-ω
πιστεύ-ης
πιστεύ-η
πιστεύ-ωμεν
πιστεύ-ητε
πιστεύ-ωσι(ν)

Υποτακτική αορίστου
πιστεύ-σ-ω
πιστεύ-σ-ης
πιστεύ-σ-η
πιστεύ-σ-ωμεν
πιστεύ-σ-ητε
πιστεύ-σ-ωσι(ν)

Παρατηρήστε ότι, για να σχηματίσουμε την υποτακτική του αορίστου, προσθέτουμε στο θέμα του τις ίδιες καταλήξεις με αυτές της υποτακτικής ενεστώτα.

Η υποτακτική του αορίστου δεν δέχεται αύξηση!

Παρατήρηση

Για την υποτακτική αορίστου των αφωνόληκτων ρημάτων ισχύουν όσα γνωρίζετε από τον σχηματισμό της οριστικής, δηλ. *ἔπραξα* → *πράξω*, *ἔκοψα* → *κόψω*, *ἔπεισα* → *πείσω*.

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τους τύπους των επιθέτων που ζητούνται στην παρένθεση:

γλυκός, γλυκεῖα, γλυκύ (γεν. εν. και πληθ. θηλ.)		ἥμισυς, ἥμισια, ἥμισυ (αιτ. εν. και πληθ. ουδ.)	
θῆλυς, θήλεια, θῆλυ (δοτ. εν. και πληθ. αρσ.)		εὐρύς, εὐρεῖα, εὐρύ (ονομ. εν. και πληθ. ουδ.)	
ταχύς, ταχεῖα, ταχύ (γεν. εν. και πληθ. ουδ.)		ἡδύς, ἡδεῖα, ἡδύ (αιτ. εν. και πληθ. αρσ.)	

2. Να μεταφέρετε τις φράσεις στην πτώση που ζητείται εντός παρενθέσεως:

βαθὺ πέλαγος _____ (γεν. εν.)   βαρὺ πένθος _____ (ονομ. πληθ.)
θρασὺς ἀνὴρ _____ (δοτ. εν.)   βραδεῖα ὁδός _____ (γεν. πληθ.)
ὄξυς ἦχος _____ (αιτ. εν.)   τραχεῖα χώρα _____ (αιτ. πληθ.)

3. Να συσχετίσετε τους υπογραμμισμένους τύπους υποτακτικής της στήλης Α' με τις σημασίες τους στη στήλη Β':

A'	B'
α. Ἀναλάβομεν (= ας εξετάσουμε) οὐκ ἐξ ἀρχῆς τίς ἡ κατηγορία ἐστίν. β. Ὁ σὺ μισεῖς, ἐτέρω μὴ ποιήσης. γ. Φέρε δὴ ἴδωμεν (= εμπρός λοιπόν, ας δούμε). δ. Ποῖ βῶ; Πᾶ στώ; Τί λέγω; (= Πού να πάω; Πού να σταθώ; Τι να πω;) ε. Ἄρχων αἰρεῖται (= εκλέγεται) οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελῆται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἐλόμενοι (= αυτοί που τον εξέλεξαν) δι' αὐτὸν εὖ <u>πράττωσιν</u> (= να ευτυχούν). στ. Ἐάν τις τοὺς τάφους τῶν γονέων <u>μὴ κοσμήῃ</u> (= δεν τιμά), καὶ τοῦτο ἐξετάζει ἡ πόλις ἐν ταῖς τῶν ἀρχόντων δοκιμασίαις.	1. προτροπή 2. απαγόρευση 3. απορία 4. προσδοκία 5. επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον

4. Να γράψετε τα ρήματα στο γ' πληθυντικό πρόσωπο του ίδιου χρόνου και της ίδιας έγκλισης: *κελεύσης, τοξεύητε, παύσωμεν.*
5. Να συμπληρώσετε τη σωστή κατάληξη υποτακτικής στις παρακάτω φράσεις: *ὕμεις λύσ_____ , ἡμεῖς πρῶξ_____ , οὗτοι λέγ_____ , ὑμεῖς ἀποβλέψ_____ , οὗτοι πιστεύ_____*
6. Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους στον αόριστο διατηρώντας ίδια την έγκλιση, τον αριθμό και το πρόσωπο: *Ὅστις μὴ πιστεύῃ_____ , ἡμεῖς βλάπτωμεν_____ , οὗτοι ἰκετεύουσιν_____ , σὺ ἐρμηνεύῃς_____ , ἡμεῖς κελεύωμεν_____ , ὑμεῖς θεραπεύετε_____*
7. Να τοποθετήσετε τα ρήματα στο κατάλληλο πρόσωπο της υποτακτικής του χρόνου που ζητείται:
- Λόγισαι (= υπολόγισε) ὅπόσα μοι ὀφείλεις, ἵνα μὴ περὶ αὐτῶν_____ (ἐρίζω, ενεστ.).
  - Ἐάν ἡμεῖς_____ (φονεύω, αόρ.) αὐτόν, ἄδικοι ἐσόμεθα.
  - Ἐάν ὑμεῖς_____ (λύω, αόρ.) τὰς σπονδάς, ἐπίορκοι ἔσεσθε.
  - Ἦν τις_____ (παραβαίνω, ενεστ.) τι τούτων, ζημίαν ἐπέθεσαν (= ἐπιβάλλουν τιμωρία).
  - Ἐάν τις εἰς τὸ κάτωπτρον_____ (ἀποβλέπω, αόρ.), πάσας τὰς πόλεις ὄρᾳ.
  - Ἐνεκα χρημάτων μηδένα θεῶν ὁμόσης (= για χρήματα σε κανέναν θεό μην ορκιστεῖς), μηδ' ἂν_____ (μέλλω, ενεστ.) εὐορκεῖν (= να τηρήσεις τον ὄρκο σου).

Αστρονομικός πάπυρος του 2ου αι. π.Χ. Περιέχει τμήμα αστρονομικής πραγματείας με σχέδια που αναφέρονται στις κινήσεις των πλανητών, στους αστερισμούς κτλ. (λεπτομέρεια, Παρίσι, Μουσείο Λούβρου).

Βραχεῖα τέρψις ἡδονῆς κακῆς.

Εὐριπίδης, απ. 362, στ. 23

Δεν κρατάει πολύ η απόλαυση μιας κακῆς ευχαρίστησης.

Ελ Γκρέκο, Ο Άγιος Μαρτίνος και ο ζητιάνος
(Μουσείο Πράδο, Μαδρίτη)

Η ελεημοσύνη βασιλίτσα των αρετών

Α. Κείμενο

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος (περ. 354-407 μ.Χ.), επίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, οικουμενικός διδάσκαλος και άγιος της Χριστιανικής Εκκλησίας, προσπάθησε να καταπολεμήσει την αδικία και τη διαφθορά, να δώσει κουράγιο σε κάθε ανίσχυρο και να αντιμετωπίσει τις αιρέσεις. Οραματιζόταν την επάνοδο των πιστών στην απλότητα και την καθαρότητα της πρώτης χριστιανικής εποχής. Βαθύς ανατόμος της ανθρώπινης ψυχής, πολέμησε κάθε κακό με τη ρητορική του δεινότητα. Ο ίδιος έκανε πράξη τα κηρύγματά του μοιράζοντας όλα τα υπάρχοντά του σε όσους είχαν ανάγκη και υπερασπιζόμενος τους αδυνάτους από τις αυθαιρεσίες των ισχυρών. Τις ομιλίες του παρακολουθούσαν πλήθη κόσμου. Στο απόσπασμα που θα μελετήσετε επισημαίνει την ανάγκη να είμαστε ελεήμονες.

Ἀγαπητοί, μὴ γινώμεθα τῶν ἀλόγων θηριωδέστεροι. Ἐκεῖνοι πάντα κοινὰ καὶ οὐδὲν τοῦ ἄλλου πλέον ἔχει· σὺ δὲ ἄνθρωπος ὢν, θηρίου γίνῃ χαλεπώτερος, μυρίων πενήτων τροφὰς μὲν κατακλείων οἰκίᾳ. Καίτοι γε οὐχ ἡ φύσις ἡμῖν μόνη κοινή, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πλείονα· οὐρανὸς κοινὸς καὶ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες καὶ ἀήρ καὶ θάλασσα καὶ γῆ καὶ ζωὴ καὶ τελευτὴ καὶ γῆρας καὶ νόσος καὶ ὑγεία καὶ χρεια τροφῆς καὶ ἐνδυμάτων. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τοὺς ἐν τοσοῦτοις κοινωνοῦντας ἀλλήλοις ἐν τοῖς χρήμασιν οὕτως εἶναι πλεονέκτας, καὶ τὴν αὐτὴν μὴ διατηρεῖν ἰσονομίαν; Ὁ γὰρ θάνατος τῆς μὲν ἀπολαύσεως ἀπάγει, πρὸς δὲ τὰς εὐθύνas ἄγει. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, πολλῇ χρῆσώμεθα τῇ ἐλεημοσύνῃ. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλίτσα τῶν ἀρετῶν, ἣ καὶ ἐξαιρήσεται ἡμᾶς τῆς τιμωρίας. Τὰ περιττὰ δὴ ποιήσωμεν χρήσιμα, τὸν πολὺν προέμενοι πλοῦτον, καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, κἂν μυρία ὦμεν πεπλημμεληκότες, ὁ Θεὸς μεταδώσει συγγνώμης ἡμῖν.

Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Προφήτου Δαυΐδ, PG 55, 517-518* (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

τῶν ἀλόγων (επιθ. ὁ/ἡ ἄλογος, τὸ ἄλογον) θηριωδέστεροι (συγκρ. βαθμ. επιθ. ὁ/ἡ θηριώδης, τὸ θηριῶδες)	αγριότεροι (πβ. ν.ε.: θηριωδία) ἀπὸ τα ζῶα
οὐδὲν τοῦ ἄλλου πλέον (συγκρ. βαθμ. επιθ. ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ) ἔχει	κανένα δεν ἔχει περισσότερα (πβ. ν.ε.: πλεονεξία) ἀπὸ τα ἄλλα
ἄνθρωπος ὧν χαλεπός, χαλεπή, χαλεπὸν	αν και είσαι ἄνθρωπος
μυριῶν (επιθ. οἱ μυριοί, αἱ μυρίαί, τὰ μυρία) πενήτων (επιθ. ὁ/ἡ πένης) τροφᾶς μιᾶ κατακλείων οἰκία καίτοι (αντιθ. σύνδ.) γε ἕτερα (ἀόρ. επιμερ. αντων. ἕτερος, ἕτερα, ἕτερον) πλείονα	δύσκολος, σκληρός, ἀσπλαχνος (πβ. ν.ε.: χαλεποὶ καιροί) κλείνοντας ερημητικά σε ένα σπίτι ὅσα τροφίμα θα ἀρκοῦσαν για να θρέψουν ἀμέτρητους φτωχοὺς και βέβαια ἄλλα (πβ. ν.ε.: ετερόνυμα κλάσματα) περισσότερα (πβ. ν.ε.: πλειοψηφία, πλειονότητα, πλεονασμός) το τέλος, ο θάνατος
ἡ τελευταία ἡ χρεια	ἡ ἀνάγκη (πβ. ν.ε.: χρειάζομαι, ἀχρείαστος)
οὐκ ἄτοπόν (ἔστι) [ἀπρὸς. ἔκφραση]	δεν είναι παράλογο (πβ. ν.ε.: ἀτόπημα)
οἱ ἐν τοσοῦτοις κοινωνοῦντες (μτχ. ενεστ. ρ. κοινωνέω, κοινωνῶ) ἀλλήλοις	αυτοὶ που μοιράζονται (πβ. ν.ε.: κοινωνία, κοινωνικός) τόσα πολλὰ μεταξύ τους
ἐν τοῖς χρήμασιν (ουσ. τὸ χρῆμα) τῆς ἀπολαύσεως ἀπάγει	στα χρήματα ἀπομακρύνει (πβ. ν.ε.: ἀπαγωγή, ἀπαγωγέας) ἀπὸ την ἀπόλαυση
πρὸς τὰς εὐθύνας (ουσ. ἡ εὐθύνη ἢ ἡ εὐθυνα) ἄγει ἵνα (τελικὸς σύνδ.) χρησώμεθα (υποτ. ἀορ. ρ. χρῶμαι, χρῶμαι)	οδηγεῖ στην τιμωρία / λογοδοσία για να ἀς χρησιμοποιήσουμε, ἀς εφαρμόσουμε (πβ. ν.ε.: χρῆση, ἀχρηστος, χρῆσιμος)
ἐξαιρήσεται (οριστ. μέλλ. ρ. ἐξαιρέομαι, ἐξαιροῦμαι) τὸν πολὺν προέμενοι (μτχ. ἀορ. β' ρ. προῖμαι) πλοῦτον	θα ἀπαλλάξει (πβ. ν.ε.: ἐξαίρεση, ἐξαίρετος) ἀφοῦ παραμερίσουμε τον πολὺ πλοῦτο (πβ. ν.ε.: ἀνεση, ἀνετος, ἔφεση, ἀφεση)
κἂν πεπλημμεληκότες ὦμεν (υποτ. παρκα. ρ. πλημμελέω, πλημμελῶ)	ἀκόμα και αν ἔχουμε διαπράξει παραπτώματα (πβ. ν.ε.: πλημμέλημα, πλημμελής)
μεταδώσει (οριστ. μέλλ. ρ. μεταδίδωμι) συγγνώμης ἡμῖν	θα μας συγχωρήσει

Ερμηνευτικά σχόλια

μη ὦμεν τῶν ἀλόγων θηριωδέστεροι: Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος στηρίζει την επιχειρηματολογία του στο ότι ο ἄνθρωπος είναι ον ἔλλογον (ἐν + λόγος), σε ἀντίθεση με τα ζῶα που είναι ὄντα ἄλογα (ἀ- + λόγος). Ο «λόγος» ἐπέτρεψε στον ἄνθρωπο να δημιουργήσει κοινωνία και πολιτισμό, κάτι που δεν επιτεύχθηκε ἀπὸ τα ἄλλα πλάσματα της δημιουργίας. Ο ἄνθρωπος πολλές φορές, ἀπὸ τη λαχάρα του να ἀποκτήσει πλοῦτο, ενεργεῖ με τρόπο ἀλαζονικότερο και βιαιότερο ἀκόμη και ἀπὸ τα πιο ἀγρία θηρία και γίνεται «θηριωδέστερος τῶν ἀλόγων».

πολλῆ χρησώμεθα τῇ ἐλεημοσύνῃ: Φάρμακο που λυτρώνει τον ἄνθρωπο ἀπὸ τη θηριώδη συμπεριφορὰ του εἶναι, σύμφωνα με τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, η ἐλεημοσύνη, που δηλώνει την ἀγάπη πρὸς τον συνάνθρωπο, την καλοσύνη και τη διάθεση για βοήθεια. Αυτὴ η διάθεση μπορεί να ἀντισταθμίσει πολλὰ ἀνθρώπινα παραπτώματα και να προσφέρει τη συγχώρηση του Θεοῦ σε ὅποιον ἔχει ἀμαρτήσσει. Η χριστιανικὴ διδασκαλία δίνει ιδιαίτερη ἐμφαση στον σεβασμὸ και στην ἀγάπη για τον πλησίον (ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν) και τα θεωρεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση για την κατὰκτηση της Βασιλείας των Ουρανῶν.

Ερωτήσεις

1. Ποιες είναι οι διαφορές του ἀνθρώπου ἀπὸ τα ζῶα σύμφωνα με τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο;
2. Ποια κοινὰ στοιχεῖα ἐνώνουν και ἐξομοιώνουν τους ἀνθρώπους μεταξύ τους σύμφωνα με το κείμενο; Εἶναι αυτά μόνο θετικά ἢ και ἀρνητικά;
3. Ποια τύχη περιμένει τον ἄνθρωπο που δε λαμβάνει ὑπόψη του τους ἀνήμπορους συνανθρώπους του, σύμφωνα με το κείμενο; Ποιο μέσο ἔχει στη διάθεσή του ὁ ἄνθρωπος, προκειμένου να ἀποφύγει τη μετὰ θάνατον τιμωρία;
4. Με ποιες ἄλλες χριστιανικὲς ἀρετὲς συνδέεται η ἐλεημοσύνη;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ἄγω [= 1. οδηγώ, 2. μεταφέρω]

θ. ἄγ- [στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους: ἄγει, ἀπάγει]

Αρχαία Ελληνική - - - - Αρχαία / Νέα Ελληνική - - - - Νέα Ελληνική

Ομόρριζα	απλά	<p>ἄγωγαῖος [= αυτός που χρησιμεύει για να οδηγεί κάποιον] ὁ ἄγωγεύς</p>	<p>ὁ ἀγών (-ώνας) [= (α.ε.) συνέλευση] ὁ ἀγωγός [= (α.ε.) οδηγός] ἀγώγιμος [= εύκολος στη μεταφορά] ἡ ἀγωγή [= (α.ε.) μεταφορά, (ν.ε.) ανατροφή] ἀγωνίζομαι ἡ ἀγωνία [= (α.ε.) συναγωνισμός, (ν.ε.) ψυχική αβεβαιότητα] τὸ ἀγώνισμα ἡ ἀγέλη [= κοπάδι ζώων] ἡ ἀγελάς (-άδα) [= (α.ε.) αυτή που ανήκει στην αγέλη, (ν.ε.) το θηλυκό βόδι] ἀγελαῖος τὸ ἄγημα [= τμήμα στρατού]</p>	<p>αγωγιμότητα αγωγιάτης αγώ(γ)ι</p>
	σύνθετα	<p>ὁ ἀγωνοδίκης ὁ ἀγωνοθέτης [= ο κριτής των αγώνων] φορτηγός [= αυτός που μεταφέρει φορτία]</p>	<p>ὁ ἀνταγωνιστής διάγω [= (α.ε.) μεταφέρω στο απέναντι μέρος, (ν.ε.) διαβιώνω] εἰσάγω εἰσακτέος ἐξάγω κατάγω [= (α.ε.) οδηγώ προς τα κάτω, (ν.ε.) επιτυγχάνω] ξεναγῶ παράγω συνάγω (ν.ε. συνάζω) [= συγκεντρώνω] ἡ σύναξις (-η) ὁ κυνηγός ὁ μυσταγωγός ὁ λοχαγός ὁ ξεναγός [= αυτός που οδηγεί τους ξένους] ὁ ὀδηγός παιδαγωγός ὑδραγωγός τὸ ὑδραγωγεῖον (-εῖο)</p>	<p>συναξάρι το φορτηγὸ επιβατηγός πλοηγός παρθεναγωγεῖο οχημαπαγωγό [= το πλοῖο που μεταφέρει οχήματα] νηπιαγωγός</p>

